

Pareizās izvēles un citas muļķības

Meldra Vītola

2022

Meldra Vītola

PAREIZĀS IZVĒLES UN
CITAS MUĻĶĪBAS

ROMĀNS

EZERROZES GRĀMATAS
RĪGA 2022

UDK 821.17431

Vi880

ISBN 978-9934-604-56-0

Šis ir ar autortiesībām aizsargāts darbs. Darba reproducēšana vai jebkāda cita neatļauta izmantošana ir autortiesību pārkāpums. Par autortiesību pārkāpšanu ir paredzēta atbildība Krimināllikuma 148. pantā. Saskaņā ar Autortiesību likuma 69.1. pantu persona ir arī mantiski atbildīga par visiem zaudējumiem un morālo kaitējumu, kuru tā radījusi ar autortiesību pārkāpšanu.

© Meldra Vītola, teksts, 2022

© Elīna Salaka, vāka dizaina izstrāde, 2022

© Izdevējs: Izdevniecība «Ezerrozes grāmatas»

www.ezerrozesgramatas.lv

Redaktore: Iveta Reinsone

Sastādītāja: Agnese Piļāne

Egrāmata sagatavota izdevniecībā “Sava grāmata”

PROLOGS

Visviedākais būtu piedot viņiem to izdarītos pāridarījumus un apcelšanas. Tā teikt, atstāt pagātņi pagātnē, jo tieši tur tai vieta, nevis nēsāt līdzī noplukušā tirgussomā, kā daru es. Vajadzētu parādīt viņiem, ka esmu tikusi pāri aizvainojumiem, kas nozīmētu, ka atrodos uz pareizā ceļa. Vai ne? Jūs taču tam piekritīsiet? Tieši tā rīkotos pieaudzis cilvēks. Mana psiholoģe mani noteikti par šito paslavētu. Tikai ziniet, visas šīs gudrības ir pilnīgs sviests. Ar šiem ģeniālajiem padomiem, kā ierasts, dalās cilvēki, kuriem nav nācies saskarties ne ar zāķāšanām, ne ar citām likstām, pret kurām viņi tik dāsni izsniedz receptes. Tie nezina, ko nozīmē būt izstumtajam, un nesaprot, ko nozīmē skatīties spogulī un redzēt sevī tikai neglīto. Neraugoties uz to, ka, pieaugušai esot, manos sasniegumos ietilpst pilns komplekts, kas, pēc vispārpieņemtajiem standartiem, skaitās veiksmnieka pakete, spogulī aizvien redzu to pašu: neglīto un riebīgo.

Te nu viņš stāv manā priekšā un saka, ka mīl mani, bet viss, ko gribu, ir likt viņam samaksāt par pāridarījumiem. Vēlams, samaksāt ar trīskāršu uzviju. Pie velna psiholoģi un pārējos gudriniekus. Es gribu rīkoties, kā saka priekšā mana sirdsbalss. Un tā šobrīd alkst atriebes. Runā, ka atriebība nenes neko labu, bet atiesim uz minūti no pareizajām muļķībām un labestības un paskatīsimies atklāti. Atriebība ir viena no lielākajām baudām, un tikai neizliecieties, ka tā nav! Lai nākamreiz, kad gribēsiet vienam otram atmaksāt par viņu slikto rīcību, jūs nemoka sirdsapziņas pārmetumi. Sodiet tos, kas to pelnījuši, un dariet to ar paceltu galvu! Nevienš cits un nekāds augstāks spēks jūsu vietā to neizdarīs. Un, ja kāds jums teiks, ka tā nav labi vai nav pareizi, sūtiēt viņu uz elli!

I DAĻA

B ē r n ī b a

ALEKSANDRS

Tagad, savos trīsdesmit sešos gados, skatoties atpakaļ uz savām bērības un skolas dienām, zinu, ka daudz ko darītu citādāk. Būtu bijis drosmīgāks. Nekaunētos par sevi un ģimeni, kā to darīju toreiz. Pavisam noteikti necenstos tik ļoti iekļauties klases kruto bariņā. Sasodīts, cik gudri tas tagad skan! Gudri, stulbi un salkani. Šobrīd, dzirdot pašam savas gaišās domas, brokastis vēderā sarosījās, lai pamestu teritorijas. Slikti no sevis metas, jo viegli runāt tad, kad neko mainīt vairs nevar. Galvenais, ko nožēloju, ir tas, kā izrikojos ar Natellu. Kur gan klīda manas viedās domas toreiz, kad tik ļoti bija nepieciešamas?

Sākšu savu stāstu no sākuma. Es pacentīšos atsaukt notikumus atmiņā iespējami precīzi. Tik, cik atmiņa man atļaus. Atzišos, ka atmiņa man ir pirmšķirīga, jo atceros dienu, kad piedzimu. Ne nu gluži detaļās, bet atceros, ka mani paņēma rokās tie, kas, kā pieļauju, bija ārsti. To es secināju ārstu uzsvārcu dēļ. Tālāk nonācu mamma rokās. Atceros slimnīcas sienas, logus. Leņķis, kādā uz apkārt notiekošo skatījos, arī liek man domāt, ka biju tikko piedzimis mazulis. Mamma gan saka, ka tas nekādi neesot iespējams.

– Neviena mazulis nav spējīgs atcerēties savu piedzimšanu, – apgalvoja mamma. – Tā ir tikai un vienīgi tava košā fantāzija.

Jā, nūdien! Fantāzija man ir koša, ko tur liegties, tomēr es sliecos uzticēties savām atmiņām. Lai nu kā, domāju, ka mana atmiņa mani nepievils un atstāstīšu iespējami tuvu patiesībai.

Mani sauc Aleksandrs jeb Alekss, kā mani sauca lielākā daļa. Mana vecmāmiņa dzimusi Krievijā, bet mamma un es – šajā valstī. Šī valsts saucas Latvija.

Kad piedzimu, Latvija bija daļa no Padomju Savienības. Vēlāk, kad Padomju Savienība sabruka, mūsu valsts kļuva neatkarīga. Mans tēvs ir šejienietis jeb latvietis ar krievu uzvārdu. Kaut kur attālos senčos no krievu puses viņa dzimtā iemaldījies uzvārds Ivanovs. Pateicu tētim, ka varbūt arī viņš nemaz nav tāds latvietis, kā par sevi runā. Tēti šie vārdi sanikvoja.

– Es esmu latvietis! – kļiedza viņš.

Tēti allaž sanikvoja katrs sīkums, it sevišķi, kad viņš iedzēra. Bet mani, kā jau bērnu, tikai un vienīgi māca ziņkārē, jo aizdomājos, kāpēc tīram (pēc viņa vārdiem) latvietim uzvārds Ivanovs. Vairāk tētim jautājumus par uzvārdu neuzdevu.

Lai gan arī mamma dzimusi Latvijā, viņa vienalga piederēja krieviski runājošai ģimenei. Tādu ģimeņu mūsu valstī kā vasarraibumu uz rudmatainā ādas. Es runāju ideāli abās valodās, jo mani, pretēji citām mums līdzīgām ģimenēm, nesūtīja krievvalodīgajā skolā. Tikai mans vārds un uzvārds liecina par pusi, kurai piederu. Pēc manas valodas to nepateiksi, un sirdī esmu piecdesmit uz piecdesmit.

Šajā valstī mēs, krievi, un vietējie latvieši esam sadalīti divās daļās un rejamies kā suns ar kaķi. Dažreiz mēdzam būt arī draudzīgi, kā manā gadījumā. Tomēr tā vien liekas, ka manas valsts ierēdņiem patika uzkurināt naidu mūsu starpā. Vai nu kādas viņiem vien saprotamas politikas labad, vai tīri izklaides pēc. Kas to lai zina! Viss viens, uz mani tas tāpat neattiecas, jo es piederēju pie tiem, kuri jūt sevi piederīgu

abām pusēm. Dažkārt tas nācās grūti, jo cilvēka personība raujas uz pusēm, tā arī līdz galam nespējot nosaukt sevi ne par krievu, ne par latvieti. Vienu laiku sastapos ar identitātes problēmām un galu galā, lai atvieglotu sev dzīvi, man nācās pārstāt sevi uztvert šādā vispārpieņemtā konceptā. Iemācījos sevi uztvert kā cilvēku, nevis kā krievu vai latvieti. Tā izrādījās vieglāk. Tos, kas man apkārt, draugus un paziņas, arī radniekus, jau agrā vecumā pārstāju sortēt (pēc to mātes valodas).

Man nekad nebija patikusi mūžīgā graušanās savā starpā.

Gadījās, ka man nācās dzirdēt uz manu pusi tēmētas nievājošas piezīmes, kad kāds, izdzirdot manu vārdu un uzvārdu, mani nosauca par stulbo krievu vai vēl rupjāk. Apsaukājas parasti tie, kuri mani nepazīna un nezināja, kā lai vēl aizskar. Tas pats jau nāca arī no krievu puses. Daudzi dzīvoja, nekad tā arī neiemācoties latviešu valodu, komunicējot tikai ar krievvalodīgajiem un latviešus, nereti bez iemesla, apsaukājot aizskarošās iesaukās. Tā nu tas bija, un tā nu tas ir. Vienmēr esmu atšķīries ar apķērbu un agri sapratu, ka nacionalitātei nav nekāda sakara ar cilvēka prāta spējām. Cilvēks vai nu bija idiots, vai nebija. Tas, vai pēc tautības ķīnietis, krievs vai latvietis, nekā prātiņu neietekmēja.

Par Aleksandru mani sauca tikai mamma, skolotāji un Natella. Jā, Natella. Viņa vienmēr mani sauca tieši par Aleksandru un ne citādi. Dažreiz arī tēvs mani sauca pilnā vārdā, bet tas nozīmēja, ka biju savārijis sūdus. Citādi arī viņam es biju Alekss.

Dzīvoju vienā no daudzajiem piepilsētas rajoniem. Mūsu trīsistabu dzīvoklis atradās daudzdzīvokļu bloku mājā. Gāju es skolā, kura izskatījās līdzīgi kā citas mūsu valsts skolas. Skola būvēta no pelēkiem, nelieliem ķieģeļiem, kuri dažviet mijās ar sarkaniem. Vienā malā atradās sporta zāle, otrā – aktu zāle. Tur, aiz sporta zāles, ceriņu krūmu ēnas apmesta, slēpās iemīlota vieta, kur vecāko klašu zēni smēķēja. Es degu nepacietībā izaugt un pīpēt tur, kā pārējie.

Skolas gaitas iesāku kā ne visai par sevi pārliecināts puika. Patiesībā tāpat kā lielākā daļa bērnu tajā laikā un vecumā. Neskatoties uz to, man likās, ka nepārliecināts jutos tikai es. Kad no rīta skatījos spoguļī, redzēju pelēkas, neizteiksmīgas acis, tādus pašus matus un saules izraibinātu degunu. Izskatījos parasts, tievs puīselis. Es nebiju īsākais klasē, bet tuvu beigu galam gan. Pārējie klasē man izskatījās gan augumā garāki, gan pārliecinātāki. Vairāk par visu vēlējos līdzināties klases krutākajam zēnam Danielam Balodim.

Milzīga auguma, spēcīgam, ar gaišiem, bieziem matiem.

Tāds vēlējos būt arī es. Viņš patika visiem, kamēr es jutos nožēlojams.

Danielam apkārt allaž pulcējās klasesbiedri, arī bērni no paralēlklasēm un pēcāk pat no vecākajām klasēm. Tiesības atrasties blakus Danielam tika vien izredzētajiem. No kurienes viņam tik liela autoritāte? Pirmkārt, tāpēc, ka katrā klasē jābūt vienam tādām. Tam foršākajam un stilīgākajam. Otrkārt, tādēļ, ka viņa vecāku kabatas šķindēja no biežuma. Iespējams, ka otrkārt patiesībā bija pirmkārt. Danielam mugurā vienmēr bija tikai modernas drēbes, dzīvoja viņš savā privātmājā, kabatasnauda, kā minimums, desmitkārt atšķīrās no citiem līdzdotās. Vai gan vēl vajag paskaidrojumus?

Otrajā klasē es pieņēmu lēmumu nokļūt kruto barā. Tas prasīja noteiktus upurus. Viens no tiem – atteikšanās no draudzības ar Natellu. Natella Jansone bija klases atstumtā. Vēl pirmajā klasē tas tik ļoti nebija redzams, bet, kad otrās klases pēdējā pusgadā nomira Natellas mamma, meitene kļuva vēl noslēgtāka nekā līdz šim. Bērni savā nežēlībā līdzjūtības vietā atstūma un apcēla viņu. Un ko es? Es neko. Laikam jau uzvedos vissliktāk. Es vienkārši sāku Natellu ignorēt un pārstāju draudzēties, lai gan vēl nesen skatījos viņas vienīgais draugs. Tāds bija mans upuris, lai izpelnītos Daniela atzinību.

Mēs ar Natellu dzīvojām kaimiņos. Draudzējāmies jau apmēram no trīs gadu vecuma. Dažreiz viņa ciemojās pie manis, citreiz es – pie viņas. Mums kopā bija interesanti. Esot divatā, viņa pārstāja būt tik noslēgta kā skolā. Mēs kopā zīmējām, spēlējāmies un daudz smējāmies. Kas gan viņu padarīja par atstumto? Klasē kādam jāklūst par tādu. Nerakstīts skolas likums. Klasē ir vismaz viens krutais un kaut vai viens lūzeris.

Natella nepavisam nebija neglīta, vismaz manās acīs. Viņas kafijas pupiņu krāsas acīm komplektā klāt nāca tumšas, garas skropstas un gandrīz melnas šokolādes toņa mati, kuri gan reti redzēja ķemmi.

Ne nu gluži skaistule. Laikam parasta meitene, citiem vārdiem sakot.

Atzišos, ka manām acīm ne gluži parasta. No Natellas acīm vēdīja netverams dziļums.

Viņā slēpās tik daudz, no kā viņa pat man, kurš skaitījās labākais draugs, rādīja maz. Skolā viņa neatklāja neko no sava patiesā rakstura. Par to, ka raksturs Natellai bija, es nemaz nešaubījos. To es redzēju viņas sejā un zināju pēc mūsu kopīgi pavadītā laika. Varbūt problēmu radīja apstākļi, ka viņas ģimenei pietrūka naudas. Kad risinājās mūsu valsts pāreja uz neatkarīgu valsti, daudziem gāja grūti ar naudām. Varbūt Natellas ģimenei visvairāk. Ģērbās viņa lielākoties vienā un tajā pašā. Allaž peļu pelēkā vai garlaicīgi melnā. Izskatījās viņa noplukusi. Natellai mēdza pietrūkt skolas lietu. Iespējams, ka nedaudz pie vainas arī tas, ka viņa nekad nevienam neko neteica pretī. Kad viņu apcēla, Natella vienmēr klusēja. Nevis vienkārši klusēja, bet ar lepmu spēku.

Ja pirms mammas nāves viņa nereti smaidīja un vismaz kaut cik runāja, tad pēc tās pārstāja to darīt vispār. Tā kā citu kandidātu klasē nebija, skaidrs, ka par klases lūzeri jāķļūst viņai. Nerakstīts skolas likums, ja atminaties.

Tagad, atceroties tos laikus, jūtu, ka būtu varējis viņu aizstāvēt, un tad lietas būtu izvērtušās citādāk. Tomēr, kā jau teicu, biju nepārliecināts par sevi un bailīgs. Turklāt par visu varu vēlējos iekļauties Daniela kompānijā.

Ar ko gan es biju labāks nekā Natella? Jautāsiet jūs. Jāatzīstas, ka ne ar ko. Apstākļi manās mājās bija vien par kapeiku labāki. Tikai es lieliski pratu izlikties. Tik labi, ka neviens (izņemot Natellu, protams) nezināja par dzīvi manās mājās. Es iemācījos kļūt par aktieri. Skolā spēlēju lomu, lai iekļautos. Toties mājās situācija bija tāda: mans tēvs dzēra un sita mammu, kura vienmēr, pirms situācija kļuva bīstama, ieslēdza mani istabā, lai tēvs dusmās nepaceļ roku arī pret mani. Dažkārt domāju, ka savu glēvulību esmu mantojis no mammas, jo viņa tēvam nepretojās. Tieši otrādi, centās izpatikt viņam, gan tam skaidrā esot, gan piedzērušam. “Andri, es tev solānočku uzvāriju, vai tev ieliet un atnest?” Tā viņa jautāja nākamajā dienā, kad tēvs pamodās pagirains.

Es biju vienīgais bērns ģimenē, un, pat ja dažreiz nepietika naudas, to vienalga varēja mazāk pamanīt nekā Natellas ģimenē ar trijiem bērniem.

Atminos gadījumu, kad, ciemojoties pie Natellas, sapratu, kur ir īstā problēma Jansonu ģimenē. Tā izrādījās ne tikai Padomju Savienības varas pārbūves sekas un grūtais ceļš uz brīvu valsti. Mēs toreiz bijām apmēram piecus gadus veci. Mēs ar Natellu uz grīdas spēlējāmies ar konstruktoru, pie viena mēģinot “atšūt” Natellas jaunāko brāli, kurš gribēja spēlēties ar mums. Rihardam bija trīs gadi, un mums viņš bija sīkais un tamdēļ traucēklis. Kamēr Natellas mamma virtuvē baroja viengadīgo jaunāko Dārtu, mums vajadzēja pieskatīt Rihardu.

– Es gribu ar jums, – čīkstēja viņš.

– Nelien, – sacīja Natella. – Kāpēc tu nevari spēlēties pats?

– Es negribu pats...

– Kā man viņš ir apnicis! – Natella man sūdzējās, un es viņai piekritu.

Mazais turpināja mūs tracināt. No virtuves atskanēja lamas. Mēs ar Natellu izgājām klausīties. Strīds izrādījās nevis virtuvē, bet gan koridorā. Natellas mamma kļiedza par to, ka trīs dienas Natellas tēva neesot bijis mājās un viņa neesot zinājusi, ko domāt.

– Es vienkārši jutu, ka šoreiz man paveiksies, saproti? – teica Natellas tēvs, ģērbjoties nost.

Viņš nebija skaidrā. Mamma iesaucās:

– Vai tu atkal esi nospēlējis visu naudu?

– Jā, bet šoreiz bija citādi, jo es jutu...

Natellas mamma uzklupa viņam ar dūrēm un raudot kļiedza:

– Kā tu varēji?

– Es vairs nekad nespēlēšu, es apsolu! – viņš žēli čīkstēja.

Jau nākamajā mirklī Natellas tēvs ieraudzīja mūs.

– Baiba, apstājies! Bērni skatās.

Natellas mamma apgriezās ar izbīli sejā. Viņa pavadīja mani līdz manam dzīvoklim, sakot:

– Piedod, Aleks, ka tu to redzēji.

Natellas mammas alga glāba situāciju, lai gan ar grūtībām. Pēc viņas nāves, ja tēvs atkal nospēlēja naudu, viņiem, kā sapratu vēlāk, pietrūka pat ēdiena.

Diena, kad klases audzinātāja pateica par Natellas mammas nāvi, ne ar ko neatšķīrās no pārējām. Auksta, saulaina ziemas diena. Tas arī viss. Natella nenāca uz skolu veselu nedēļu. Šo nedēļu es pavadīju kā mazs kucēns, izpelnoties Daniela uzslavas. Viņš mani slavēja par to, ka pateicu riebeklību vienam no pirmklasniekiem, un par to, ka pat iekautīju vienu no viņiem. Danielam patika rādīt savu varu pār citiem. Es skatījos uz Danielu kā uz ideālu. Jā. Tieši tā. Toreiz mani priekšstati par ideālo, gan jau kā ikvienam šajā vecumā, atstāja plašu teritoriju izaugsmei, lai neteiktu vairāk. Pēc skolas es ierados mājās un pa taisno uz trešo stāvu – uz Natellas dzīvokli. Tas atradās stāvu zemāk nekā manējais. Natella, atverot durvis, izskatījās atšķirīga no tās, kuru pazinu līdz šim. Apaļās acis, kuru viegli uz augšu izliektie ārējie kaktiņi liecināja par tatāru klātbūtni viņas gēnos, skatījās skumji. Zem acīm ieraudzīju divus tumšus lokus, kurus nekad nebiju redzējis draudzenes sejā. Šie loki vēl vairāk izcēla viņas izteiksmīgos vaigu kaulus, kurus man jau atkal gribas piedēvēt tatāru gēniem. Nezinu, vai asinīs plūda kaut druska no tatāriem, bet man likās, ka jā. Natellas ģimenes dzimtas koka zaros bija ukraiņi, baltkrievi un latvieši. Un kas tik mūsu Latvijā vēstures laikā nav ciemojušies! Katrā latvietī ir kripatiņa pasaules kultūras. Natella drūmi pateica, ka nevēlas pavadīt laiku kopā. Es būtu varējis uzstāt, bet to nedarīju. Tā pagāja septiņas dienas. Kad Natella atgriezās, klasesbiedri uz viņu skatījās šķībi. Natellas seju pārklāja nomāktība. Tie riņķi nekur nebija pazuduši. Cik atceros, tobrīd sākās bioloģijas stunda. Puika no Daniela kompānijas, vārdā Oskars, pasauca mani sēdēt viņam blakus. Es pāris sekundes vilcinājos, skatoties uz Natellu.

Gaidīju reakciju. Viņai būtu bijis neizpratnē jāpaskatās uz mani, jo mēs vienmēr sēdējām kopā. Natella klusēja. Skatījās uz tāfeli ar tālu skatienu un, rādās, vispār nedzirdēja, kas notiek apkārt.

Es ar lielu atvieglojumu, bet ne bez vainas izjūtas piemetos līdzās Oskaram. No tās dienas mana draudzība ar Natellu beidzās. Es vairs negāju pie viņas pēc stundām. Atlikušo laiku līdz vasaras brīvībai pavadīju ar Danielu un pārējiem. Es nekad neapsaukāju Natellu, kā to darīja pārējie. Kolīdz mana vieta bandā nostiprinājās, izbeidzu darīt to, kas man padevās ar grūtībām, proti, man nepatika citus sist un apsaukt. Tomēr tas nekādi mani nepadarīja labāku par pārējiem, jo es novērsu skatienu, izliekoties, ka neko neredzu un nedzirdu. Es nereti smējos citiem līdzī. Lai gan neuzdrošinājos smieties viņas priekšā, tomēr, kad Natellas nebija blakus, es runāju par viņu cūcības, tieši tāpat kā pārējie. Neiejaucos arī tajā reizē, kad klases meitenes pēc stundām ceturtajā klasē viņas matos salīmēja košlenu. Par šo nekrietnību dabūju zināt nākamajā dienā no rīta. Pirms stundām mēs ar Danielu, Oskaru, Ernestu un Jēkabu, kā ierasts, stāvējām, atstutējušies pret logiem, pretī galvenajai ieejai. Mēs sasveicinājāmies ar tiem, kuri bija sveiciena cienīgi, un nolikām lohus, kas neatbilda mūsu prasībām. Ne pārāk cēla nodarbe, lieki piebilst, bet tajā vecumā vārdu “cēli” manā pagaidām tik mazažā vārdnīcā nevarēja atrast. Pat ne ar lupu. Tolaik mana vārdnīca biežumā neatšķīrās no visplānākās burtnīcas. Pēc laika mums pievienojās dažas klases meitenes, no kurām visskaistākā skaitījās Evita. Skaista, jo ar blondiem matiem un labi ģērbta. Arī viņas draudzenes Inese un Elīna nebija peļamas. Evita ar lepnumu pastāstīja, kā viņa ar labākajām draudzenēm un vēl dažām meitenēm salīmējusi košlenu Natellas jeb, kā viņu saukāja, Nutellas matos. Visi smējās. Es nē. Tas bija tik nežēlīgi – tā es toreiz padomāju. Bet vai es par to kaut iepīkstējos? Kurš pateiks pareizo atbildi? Tieši tā. Tam, kurš atbildēja “nē”, pienākas šīs viktorīnas galvenā balva – ekskluzīvs mikseris.

Pa durvīm ienāca Natella kopā ar jaunāko brāli Rihardu, kurš toreiz gāja otrajā klasē. Rihards, nododot drēbes garderobē, pievērsās saviem čomiem, kamēr Natella devās uz stundām. Ceļš uz turieni veda garām mūsu “malaču” kompānijai.

Es biju šokā, ieraugot, ka Natellas garie, šokolādes brūnie mati ir zaudējuši lielāko daļu garuma, turklāt nevienlīdzīgi izroboti. Acīmredzot, lai tiktu valā no košlājamās gumijas, Natella pati griežusi sev matus. Viņai tuvojoties, mūsu kompānija uzsāka skaļi zviegt, saucot viņu par putnubiedekli un līdzīgi. Es nesmejās,

bet, kā parasti, aizstāvēt nemetos. Vai gan es varēju – es tak biju mīksta. Turklāt mans grafiks tik pārpildīts ar lietām, kā būt stilīgam, krutam, foršam un tamlīdzīgām, ka es nekādi nebūtu spējis atbrīvot kaut stūrīti drosmei vai tamlīdzīgām greznībām. Natella pasloja mums garām ar klusu lepnumu sejā, neizrādot nekādas emocijas. Uz īsu mirkli mūsu skatiņi sastapās. Tas tagad notika vien retu reizi. Viņa vairs gandrīz nekad uz mani neskatījās. Bet šodien paskatījās. Īsais skatiens izrādījās nekas cits kā zibens elektriskā izlāde. Karstas tirpas satricināja manu augumu, iekļūstot kaulos un atbalsojoties muskuļos. Šoreiz novērsu skatienu vēl glēvāk un piecreiz steidzīgāk par citām reizēm.

Tas, kas notika piektajā klasē, pret Natellu radīja vēl bargāku attieksmi. Klases audzinātājam no maka pazuda nauda. Ne milzīga summa, bet fakts pats par sevi skaļš: kāds ir nozadzis naudu! Klases audzinātāja pārmeklēja ikvienu. Nauda tika atrasta ne pie viena cita kā pie Natellas. Katrs no klasesbiedriem zināja, ka nauda nepiederēja viņai. Natellai nekad nebija naudas. Izbrīnīja tikai tas, ka viņa neattaisnojās un neliedzās. Kad audzinātāja nostādīja viņu blakus savam galdam klases priekšā un jautāja:

– Vai tu no mana maka paņēmi naudu?

Natella atbildēja:

– Jā.

Klasi pārklāja skaļu pārsteiguma izsaucienu un čalu vilnis. Klase turpināja sprēgāt, bet audzinātāja vēlējās zināt iemeslu. Ar saspringtu skatienu pārstāju dzirdēt apkārtesošo kņadu. Daniela balss man blakus aizplūda kopā ar Ernesta, Jēkaba un Oskara zuzēšanu. Es skatījos uz Natellu un mūsu klases audzinātāju Loretu jeb Loretu-šmoretu, kā viņu dēvēja klases džeiki ar Danielu priekšgalā.

Redz, man jau atkal izdevās sevi nobīdīt malīnā, pasakot, “kā viņu dēvēja klasesbiedri ar Danielu priekšgalā”. Patiesība ir tāda, ka arī es viņu tā saukāju. Aiz muguras, saprotams. Kaut ko tādu pateikt viņai acīs neuzdrošinātos pat drosmīgākais no drosmīgākajiem – Daniels. Tā kā saukāju, tāpat kā citi. Tikai man vienkārši nu galīgi, pat pieaugušam esot, nepatīk doma, ka es biju viens no apcēlējiem un tāds pats kā Daniels. Ne velti Daniels saucās mans labākais draugs. Tomēr es arvien mēģinu novelt lielāko atbildības nastu uz viņu, lai šādi mazinātu savējo vainu. Eh, glēvulis es biju un glēvulis acīmredzot esmu arī izaudzis. Ak, kā nepatīk man šie vārdi! Labs ir, atgriežoties pie klases audzinātājas un viņas iesaukas. Loreta bija jauna, glīta, un Daniels, toreiz ne vairāk kā desmit gadu vecs, pateica, ka viņš Loretu labprāt “nošmorētu”. To viņš teica, kad mēs pēc stundām slienājāmies uz skolas trepēm un pavadījām Loretu ar acīm uz tramvaja pieturu. Mēs gvelzām mulķības vienā laidā. Daniels jau tajā vecumā bija mūsu bandas galvenais “šmorētājs”, un nekas, ka tikai vārdu līmenī. Daniela vārdi skaitījās likums. Tā audzinātāja kļuva par Loretu-šmoretu.

– Bet kāpēc, Natella? – izbrīnīti jautāja Loreta-šmoreta.

Natella neatbildēja un nereaģēja uz audzinātājas pieprasījumiem sniegt paskaidrojumus. Viņa tikai skatījās sev priekšā. Natella izskatījās cieta un nesatricināma. Tā viņa vienmēr darīja. Arī tad, kad tika apcelta.

– Bet kāpēc tagad? Kāpēc viņa neattaisnojās? – jautāju es sev.

Audzinātāja lika Natellai atvainoties par izdarīto. Viņa atvainojās, bet vārdi, kā izskatījās no malas, pēc sastāva nenesa ne grama vainas izjūtas. Pār mani nāca atskārsme. Šorīt, izejot no dzīvokļa, dzirdēju, kā stāvu zemāk iznāk arī Natella ar brāli Rihardu un jaunāko māsu Dārtu, kura gāja pirmajā klasē. Viņi vienmēr slāja uz skolu kopā. Es, ja nepaspēju izskriet pirms viņiem, mēdzu pagaidīt, kamēr Jansoni attālinās, lai neietu ar viņiem kopā. Mēs jau sen vairs pat nesveicinājāmies viens ar otru. Es dzirdēju viņu sarunu:

– Es gribu ēst, – sūdzējās Dārta.

– Es arī, – pielika Rihards.

– Domājat, ka es negribu? – tā sacīja Natellas balss. – Šodien nāksies iztikt, kā ir, – piebilda viņa.

Lai nezaudētu sarunas pavedienu, es devos lejup, kad viņi to darīja. Piespiedos sienai, cenšoties palikt nemanāms, cik vien iespējams.

– Es kaut ko pacentīšos izdomāt, – pateica Natella.

Tieši tagad, kad atklājās, ka klases audzinātājai pazudusi nauda, man atmiņā atausa šā rīta brīdis. Es sapratu, ka Natella zagusi, lai nopirktu ēdienu. Bet kāpēc viņa nekādi sevi neaizstāvēja? Ja viņa paskaidrotu situāciju, vai gan tad skandāls nebeigtos labāk? Es, apdomājot to, vēros apkārt uz pārējo sejām un uz Natellu. Man gribējās kliegt, lai Natella runā un neklusē. Tad nu, lūk, viktorīnas nākamais jautājums: vai es atvēru muti toreiz? Atbilde ir pareiza. Tur tam plikpaurinajam kungam, otrajā rindā, tam, kurš trešais no labās puses, par pareizo atbildi tiek unikāla elektriskā tējkanna. Kā tad, ka atbilde ir – nē. Es darīju to pašu, ko parasti, proti, klusēju. Arī Natella ietiepīgi klusēja. Tagad ņirgāšanās par viņu ieguva jaunus apmērus. Nebija nekā sliktāka par zagles zīmogu. No šī brīža Natellas iesauka Nutella vēl tika papildināta ar iesauku – zagle.

Atzišos, ka man patika mana dzīve, kad kļuva par vienu no Daniela bandas. Es jutos kruts. Lai gan tagad saprotu, ka nepavisam tāds nebiju.

Skola man palīdzēja pārdzīvot mājās notiekošo. Tētis skaidrā bija vairāk vai mazāk normāls. Viņš vienmēr strādāja un nesa algu mājās, atšķirībā no Natellas tēva. Bet, kolīdz pienāca piektdiena, viņa dzīvē ienāca brālis alkohols. Viņš dzēra šnabi līdz nemaņai.

Atceros, ka jau ceturtdien manī paaugstinājās trauksme, jo piektdiena nozīmēja, ka mans tēvs pārvērtīsies par nezvēru. Kad biju mazāks, man nebija, kur sprukt. Mamma mani ieslēdza istabā, sakot, lai sēžu klusu. Es tur sēdēju un bailēs trīcēju. Dažreiz viņa kulaki skanēja pret manām durvīm, un tad es slēpos zem gultas, baidoties, ka viņš tiks arī līdz mani.

Šnabis lika viņā pamosties briesmonim. Viņš kļiedza, lai nāku ārā.

– Es tevi iemācīšu cienīt vecākos! Nāc ārā, puņķutapa! – dzēruma delīrijos viņš kļiedza.

Mamma tikmēr mēģināja atraut tēvu no durvīm un labprātāk pati uzņēma sitienus, lai, nedod Dievs, netiktu arī man. Jau svētdien tēvs dāvināja mammai puķes un silti atvainojās, bet viņa, aizmāļējot zilumus ar tonālo krēmu, kautri smaidot, piedeva. Pienākot pirmdienai, lietas izmainījās. Tēvs un mamma devās uz darbu, bet es – uz skolu. Spēlējām katrs savu lomu, kā vidusmēra ģimene. Tādu ģimeņu bija daudz. Es savu aktierspēli nospodrināju līdz pilnībai un spēju izlikties, ka manā ģimenē viss ir kārtībā.

NATELLA

Natella. Vai varat iedomāties stulbāku vārdu? Nē, nu patiesi. Kā var savam bērnam, respektīvi, man, iedot tik stulbu vārdu? Tagad, kad esmu pieaugusi, es uz to skatos vieglāk. Tas pieder pagātnei. Bet toreiz man nācās iziet cauri ellei. Un ir sajūta, ka mans vārds bija daļa no tās traģēdijas, kas saucās bērnība. Skolā mani nedēvēja nekā citādi kā tikai par Nutellu. Par godu šokolādes krēmam, kas, pēc idejas, nav slikti. Diemžēl šokolādes krēms savas brūnās krāsas dēļ stāv līdzās tam, kas nekādi man neglaimoja. Vieni sauca mani par Nutellu-sūdvāceli, citi vienkārši par Nutellu, kas ar laiku skolas biedriem nenozīmēja neko citu kā burciņu, pilnu ar fekālijām. Es labprāt pajautātu mammai, kāpēc viņa mani tā nosauca, bet mamma nomira, kad man bija septiņi gadi. Viņu notrieca piedzēries autovadītājs, kad viņa nāca no darba. Tētis teica, ka mans vārds gruzīnu valodā nozīmē – gaišs. Mammai tas licies skaists, bet es viņai nepiekrītu.

Manu divus gadus jaunāko brāli sauca Rihards, savukārt četrus gadus jaunākā māsa tika nosaukta par Dārtu. Ne par Pastu, ne par Makronu. Nē! Tiem neizskaidrojamu iemeslu pēc tika vienkārši vārdi, ko nevar teikt par mani.

Skolā man neklājās viegli, arī mājas dzīve nebija gluži zapsmaize. Naudas nepietika tam, lai uzturētu visu mūsu ģimeni. Manas drēbes nereti bija pārsūtas no mammas apģērba. Turklāt mamma nēsāja tumšus un garlaicīgus toņus. Naudas būtu vairāk, ja tēvs ik pa laikam neaizrautos ar azartspēlēm. Viņš varēja spēļu automātos un pēcāk pokerā nospēlēt visu savu algu. Rezultātā, tēvs, vainas izjūtas vadīts, dzēra. Ar to situāciju padarot vēl sliktāku. Mamma, ja nebūtu nomirusi, drīzumā būtu no tēta izšķirusies.

To es saprotu tagad savos trīsdesmit piecos gados.

Mamma uz tēva rīcību reaģēja arvien asāk, cik atceros. Mamma nebija no tām, kas piecieš nepatīkamas lietas. Domāju, ka mamma mīlēja tēti, tāpēc nodzīvoja ar viņu tik ilgi. Kad tētis bija skaidrā, tad, kā parasti, solījās mainīties un saņemties. Solījums darbojās tieši līdz nākamajai reizei. Pēdējais strīds abu starpā īsi pirms viņas nāves bija: ja tu neiesi ārstēties, mēs ar tevi šķirsimies. Tas notika, ja pareizi atminos, mēnesi pirms viņas nāves. Ja mamma ar tēti būtu izšķīrušies agrāk, tad, domāju, mūsu dzīve izvērstos labāka un, iespējams, mamma būtu vēl dzīva. Lai gan... kas to lai vairs zina...

Mammas nāve pielika punktu jebkurām cerībām uz labāku dzīvi skolā. Es vienmēr biju cerējusi, ka ar laiku būs labāk. Kaut kā izturēju pirmo klasi. Pēcāk otrās klases pirmo pusgadu. Ar mani bija mans labākais draugs Aleksandrs. Kad blakus bija viņš, tad lietas mainīja krāsas un diena vienmēr likās saulaināka. Aleksandrs Ivanovs dzīvoja kaimiņos, ceturtajā stāvā. Viņa acis bija pelēkas un siltas. Nevienam citam tādas acis es nekad vairs neesmu redzējusi. Vēl ar viņu bija aizraujoši. Viņš jau piecos gados mācēja lasīt un lasīja man priekšā grāmatas. Viņš bija jauks, līdz pārstāja ar mani draudzēties.

Es zināju, ka viņa tēvs dzer un sit mammu. To principā zināja katrā mūsu mājas dzīvoklī, jo šajā ēkā sienas un grīdas taisītas kā no papīra. Viņa tēva dzeršanas dēļ Aleksandrs slīktāks manās acīs nekļuva. Kad biju otrajā klasē, mamma nomira un lietas kļuva čābīgas. Pirmie seši mēneši pēc mammas nāves manā atmiņā ir tādi kā bālā plīvurā tīti. Es kā pa miglu atceros Aleksandru, kurš pāris reizes bija ienācis pie manis. Es negribēju spēlēties ne ar viņu, ne ar vienu citu. Es negribēju neko, jo sēroju. Kad atgriezies skolā, ar grūtībām spēju uzņemt to, kas notiek apkārt. Manas atzīmes pasliktinājās. Kaut kad, tajā brīdī, Aleksandrs pārstāja būt mans draugs, bet man toreiz bija pilnīgi vienalga, kas notiek. Ļoti skaidri atceros dienu, kad pēkšņi migla pazuda. Lietas man apkārt izskatījās neierasti skaidras.

Tas notika pašās mācību gada beigās. Es izgāju no dzīvokļa, lai dotos uz skolu.

Kā ierasts, man pa ceļam vispirms vajadzēja ievest brāli un māsu bērnudārzā, kas atradās blakus mūsu astoņstāvu daudzdzīvokļu mājai. Tādu māju kā mūsējā bija pilns šajā rajonā. Te varēja apmaldīties, jo mājas izskatījās vienādas kā dvīņu māsiņas. Garām mums pa trepēm nonesās Aleksandrs. Viņš izturējās tā, it kā mūsu nemaz nebūtu. Brālis un māsa vairs nejautāja par to, kāpēc nedraudzējamies. Es arī pati nezināju atbildi uz šo jautājumu. Es ierados skolā, un tajā dienā dzirdē it kā bija ieguvusi asumu. Es uzkrītoši dzirdēju katru troksni un balsi. Ja pirms tam nievājši izsaučieni izskanēja kaut kur tālu, tad tagad es skaidri un gaiši dzirdēju sev aiz muguras:

– Nutella-sūdvācele!

Tikai tagad to sajutu vairāk aizvainojoši nekā vakar. Es pagāju garām klases bandai, kas nozīmēja foršākos. Tie arī izmeta pāris nievājšas piezīmes. Šoreiz sakarā ar manām tās dienas drēbēm. Tagad, kad nebija mammas, drēbes bija ne tikai nemodernas, bet nereti arī netīras, jo man savos astoņos gados neienāca prātā mazgāt tās pašai. To vienmēr darīja mamma. Tagad to darīja tētis, bet tas viņam savu atkarību dēļ ne vienmēr sanāca. Dzirdot šīs piezīmes, es pievērsu uzmanību savam apģērbam. Nošmulētas, patiesi. Tas man bija pārsteigums.

Varbūt, ja es dzīvotu kādā citā Eiropas valstī, nevis vienā no pēcpadomju valstīm, tad kāds painteresētos par mūsu ģimenes dzīvi. Kāds iedomātos par to, ka ne viss ir labi mūsu mājās un ka mums ir vajadzīga palīdzība. Bet es dzīvoju tajā valstī, kurā dzīvoju, un te katrs pats par sevi kārpās kā uz muguras apgāzušies vabole. Te vai nu tu izdzīvosī un izrausies, vai nodziersies. Pat skolotāji neiedomājās pajautāt, kā man iet. Lai gan, ja viņi pajautātu, es diez vai pastāstītu, kas ar mani notiek. Klases audzinātāja bija saprotoša, atšķirībā no pārējiem, kuri gan neaizmirsā mani sarāt, ka kārtējo reizi man nav darba burtnīcas vai grāmatas.

Vēl nesen grāmatas uz gadu izsniedza skolas bibliotēka, bet ar laiku mācību līdzekļus nācās pirkt pašiem.

Pie vainas neatkarības atgūšana, kas visādi citādi bija laba lieta. Bet tā problēma ar grāmatām un skolas lietām stipri apgrūtināja dzīvi daudzām ģimenēm. Valsts gribēja tikt vaļā no visa, ko pēc sevis atstājusi PSRS. Tai skaitā arī no mācību literatūras. Jaunās neatkarīgās valsts grāmatas neviens bez maksas nedeķa. Ja kādreizējās mācību grāmatas katru gadu tika lietotas vienas un tās pašas, tādējādi nonākot atkārtotā lietošanā, tad turpmāk tas mainījās uz slikto pusi. Katru gadu skolotāju izsniegtie mācību literatūras saraksti mainījās. Ja šogad ģeogrāfijā tika izmantota viena grāmata, tad citu gadu pilnīgi jauns izdevums.

Tas nozīmēja, ka grāmatu, kuru izmantoju es, tālāk nevarēju nodot brālim un mātai. Atziņos, ka tā mums izrādījās traģēdija. Skolotāji nekādi situāciju neatvieglāja, jo mēdza kaunināt klases priekšā tos, kuriem nebija grāmatas vai darba burtnīcas, un pat likt par to sliktas atziņas. Varētu padomāt, ka es, bērns, vairojama pie tā, ka ģimenei pietrūkst līdzekļu. Iedomāties tik, ik gadu jāpērk mācību līdzekļi katrā priekšmetā, kas sastāvēja no grāmatām darba burtnīcām, vienkārši burtnīcām un kladēm un pildspalvām. Un, ja ģimenē ir trīs bērni, tad šis smagi izaicināja pat vidusmēra ģimeni, nemaz nerunājot par manējo. Tagad, kad esmu pieaugusi, es saprotu, cik nežēlīgi bija ne tikai klases biedri, bet arī pieaugušie, kas tikai pielēja degšķidrumu ugunij.

Toreiz es to nesapratu, es patiesi domāju, ka tā ir mana vaina. Esmu vainīga, ka man nav skolas piederumu, esmu vairojama tajā, ka neesmu pienācīgi ģērbusies, un galu galā secināju, ka esmu vainīga arī mammas nāvē. Todien, kad mana redze ieguva negaidītu skaidrību, es arī pēc ilgiem laikiem ieskatījos sava bijušā drauga acīs, lai redzētu, ka siltums, ko tajās redzēju kādreiz, ir pārvērties aukstā ledū. Viņš pavadīja laiku ar tiem, kas mani apsaukāja visvairāk. Aleksandrs tagad bija foršo bandā. Todien es asi sajutu, cik ļoti viņa man pietrūkst. Ar laiku man nācās apjaust, ka tagad esmu viena pret visu pasauli.

Būdamā vecākā no bērniem, es sāku justies atbildīga par Rihardu un Dārtu. Vakarā mājās es iemācījos rīkoties ar veļasmašīnu, jo staigāt netīra – tas bija pēdējais, ko gribēju. To pašu es negribēju arī brālim un mātai, tāpēc sāku rūpēties, lai vismaz esam tīri. Man nācās arī sekot līdzi, lai māsa un brālis ir paēduši. Tētis ar savu atkarību pēc mammas nāves necīnījās. Tāpēc arvien biežāk mūs piemeklēja reizes, kad nācās likties gulēt ar tukšu vēderu, tāpat arī piecelties un izsalkušiem doties uz skolu. Es jutos tik atbildīga par saviem mīļajiem – brāli un māsu –, ka stipri pārdzīvoju, ka tiem nebija, ko ēst. Bija reizes, kad to mazumiņu, ko atradu virtuvē, atdevu Dārtai un Rihardam, jo man likās, ka es varu iztikt bez ēšanas, bet viņi nē.

Es nekad nebiju iedomājusies, ka būtu spējīga uz zagšanu. Bet, redz, dzīvei par to bija citi nodomi. Pirmoreiz, ja pareizi atceros, es zagu trešās klases sākumā. Es vietējā veikalā nozagu dažas bulciņas. Es atceros, ka no izsalkuma mans vēders bija savilcies čokurā, tāpēc notiesāju bulciņas turpat pie veikala ārdurvīm. Kāda gan vainas sajūta mani pārņēma, kad stūkēju mutē pēdējo gaisīgi mīksto gabaliņu. Šis kumosīņš palika rīklē un negāja uz leju. Apjautu, ka Rihards un Dārta vēl aizvien nekā nav ēduši. Milzīgais izsalkums uz mirkli izmēza jebkādas domas. No bailēm trīcot, es atkal iegāju veikalā, lai šoreiz iznestu veselu rupjmaizes kukuli. Mīksto un silto maizes apalīti es paslēpu zem kurtkas. Domāju, ka kukuļa siltumu būšu izfantazējusi.

Veikalā uz vietas maizi necepa, un ārā – krietna pēcpusdiena. Mans prieks par to, ka brālis un māsa paēdīs, uzsildīja klaipiņu un padarīja to gluži vai tikko no krāsns izņemtu. Es jutos ļoti vainīga, un kauns karsēja vaigus. Izejot no veikala, nosolījos, ka nekad vairs nezagšu. Dažreiz mēs ar brāli un māsu klaipojām, lasot pudeles, lai nodotu un iegūtu nedaudz naudas. Lai iegūtu kaut nedaudz naudas, nācās apstaigāt katru rajona paksīti – bija jāsalasa vesels lērums pudeļu. Pietika kaut vai maizei un kartupeļiem.

Solījumu – nekad vairs nezagt – man nācās lauzt. To darīju reizēs, kad tēvs atkal gulēja piedzēries, jo vainas apziņa, kas viņu mocīja par nospēlēto naudu, bija par smagu. Nezin kāpēc vainas apziņa tēti nepiemeklēja, kad viņš, saņemot algu, gāja spēlēt. Jo viņš jau atkal pēc laika turpināja spēlēt azartspēles. Vienā no reizēm mani pieķēra, bet sieviete, kas to redzēja, vien lika man noliikt paņemto atpakaļ. Tā kādu laiku es atturējos no zagšanas. Bet vien līdz nākamajai reizei, jo man bija neizturami brāļa un māsas izsalkušie skatieni. Likās, ka arī pie mazā brāļa un māsas izsalkuma esmu vainīga es.

Pieķēra mani vēlreiz, piektajā klasē, kad iedomājos nozagt klases audzinātājam naudu. Tās dienas izmisumu atceros vēl šodien. No rīta es purināju tēti, sakot, ka mājās nav nekā ēdama. Tētis vien nomurmināja nesaprotamus alfabēta burtu salikumus. Atceros, ka dūsmās pat iesītu viņam, bet viņš gulēja tālāk, jo bija dzēris, pēc visa spriežot, cauru nakti. Es pārmeklēju tēta kabatas, cerēdama atrast naudu. Kabatās un makā svilpoja caurvējš. Pēcāk sēdēju virtuvē un raudāju, jo tūlīt jāmodina Dārta un Rihards, kas nozīmēja, ka būs jāiztur viņu čīkstēšana un jautājumi. Pādrošo soli – zagt no klases audzinātājas maka – spēru pēc vienas no stundām. Skolotāja Loreta atstāja savu somiņu uz krēsla un izgāja. Es apzināti paliku pēdējā. Satraukums un vainas sajūta, to darot un pat domājot par to, bija briesmīgi, bet es piecēlos un, pārliecinājusies, ka esmu viena, piegāju pie galda. Steidzīgi atvēru viņas melno somu un atradu maku. To atverot, mani uz brīdi piemeklēja šaubas, bet brāļa un māsas izsalkums ņēma virsroku.

Ar savējo izsalkumu es vēl kaut cik spētu sadzīvot, bet ne ar viņu. Es paņēmu ne pārāk daudz naudas,